

אמהות קדושות

חוה ראוּכר חוזרת בסדרת העבודות במרכזן נשים אתיופיות, משפחה של אם ושתי בנותיה (האב, נעדר מהמשפחה ומהתמונה) להתבוננות ולעיסוק בדמות "האחר" של החברה הישראלית. האישה הזרה והגרה בשולי החברה הישראלית. אמרתי "חוזרת" משום סדרת עבודותיה נערות לוח השנה וסדרת העולות החדשות. ועבודה יחידה ונפרדת הודיה ואחד עשר ילדיה עוסקת בדמות האישה בחברה החרדית או הדתית שנועדה להיות ולדנית.

העבודה המרכזית ב"טריפטיך" – חיה ובנותיה היא דמות אישה אתיופית, אם, המקבילה מבחינת מקומה המסורתי בטריפטיך הנוצרי לאם הקדושה, אם אתיופית מוקפת בשתי בנות. האישה האם נמצאת על רקע חלל ריק שעליו סימני טקסט כתוב באותיות אמהריות. זהו סיפורה הביוגרפי של האם האתיופית. המיוצגת מבחינה תרבותית על ידי כתב ידה בשפה האמהרית ובו היא מספרת את סיפור נישואיה כנערה צעירה לאיש זקן, בריחתה מביתה בהיותה בהריון, גידול הבת לבדה, עלייתה ארצה כאם בודדה לתינוקת, נישואין שניים אף הם בכפיה ובחירה בעבודה קשה וגידול בנותיה לבדה. בחירה יוצאת דופן על רקע התרבות ממנה היא באה. בחירה בחיים גאים ללא דיכוי.

ידיה מונחות ומקיפות את בטנה, עורה כהה ושערה אסוף בצניעות וניעת ראשה בענווה. הדמות הזאת וכן כל הדמויות בתערוכה נטועות בתוך חלל ריק ומנותק, צהוב ורך. בציור המרכזי בו דמותה של האם במרכז, הטכסט מהווה רקע אך גם מבטא את ה"קול" של האישה השחורה האילמת בסביבה לבנה. בעבודות הנלוות מימין ומשמאל לפנל המרכזי בהן נראות הבנות, הניתוק בין הדמות לרקע, הוא מוחלט. הדמויות מצוירות באופן פיגורטיבי וריאליסטי מאד כטורסו המונח כחפץ או דימוי על משטח חלק ומשקף ומהוות ניגוד אסתטי ומושגי לאופיו של הציור הראליסטי. על המשטח, למרגלותיהן מונחות דמויות זעירות מתוך הציורים של גוסטב דורה.

דורה הצרפתי מבטא בציוריה של ראוּכר את הקוטב התרבותי ה"אחר" האירופאי העובר דרך מסננת של עיניים רוויות תרבות מערבית שהיא תערובת של נצרות ויהדות. דמויותיו של דורה נמצאות בציור כציטוט לעולם אחר, מיתי ומקראי שיש בו משותף יהודי בין הציירת לבין דמויותיה אך יש גם נפרדות וזרות. הן מרחפות לרגלי הטורסו של הנשים האתיופיות, נוכחות אך לא שייכות. דמויותיהן של שרה, דבורה, הגר, רבקה או דלילה, אלה נשים שהמקרא העניק להן "סיפור" ו"קול" ונוכחות מיתית מול המשפחה האתיופית הנשית הפמיניסטית שאין לה "קול" וזהות והיא חסרה את דמות האב או האיש בסיפור.

שתי העבודות המקיפות את האם, האחת מציגה את בנותיה זו מול זו והשניה מציגה את האם מול בתה. ההקשר בו מוצגות העבודות בתוך טריפטיך, יוצר מסגרת סיפורית אך עומד בסתירה מושגית למהות הטריפטיך בתרבות המערבית כמתקשר עם המיתולוגיה הנוצרית. הסתירה המושגית והתרבותית יוצרת רענון בשדות המחשבה והידיעה של המתבונן.

* גוסטב דורה, צייר צרפתי נולד ב-1832 בשטרסבורג ומת ב-1883 אייר ספרים של רבלה, דנטה, בלזק ואת יצירותיו של לורד ביירון. בשנת 1865 פרסם את תנ"ך דורה ובו איורים ותחרוטים לדמויות וארועים מהתנ"ך ברוח רומנטית ודרמטית מאד.

העבודות יוצרות מראית עין של נקיון ואסתטיקה חזותית הרחוקה לכאורה מכל עומס מתולוגי, פוליטי או תרבותי, אבל דווקא מתוך תחושת הדמויות המצויות בתוך הריק ניתן לעין המתבונן מרחב פרשנות גדול ואפשרות לראיית עצמו מול הדמויות, כלומר, האם אני מכיר את האישה הישראלית-אתיופית הזרה במראה ושייכת כל כך למקום הזה ולעם הזה. האם הביוגרפיה שלה היא חלק מהביוגרפיה הקולקטיבית שלי.

הודיה ואחד עשר ילדיה

בעבודה זו ראוכלר מפנה מבט לסוג אחר של נשים הנתפסות בעיני המתבונן כשייכות למגזר. הן ה"אחר" של החברה הישראלית [החילונית] נשים דתיות-חרדיות. שאלה גדולה היא האם יש להם בחירה להחליט על חייהן ועל גופן. *בהודיה ואחד עשר ילדיה* יושבת במרכז התמונה דמות אשה צעירה, בעלת מראה סטריאוטיפי דתי או חרדי, על ראשה כיסוי ראש ושמלה ארוכה המכסה את גופה ומגלה את מתאר גופה הצעיר וממנה יוצאת בזוית, כפילתה המבוגרת בשנים מספר באותה שמלה ואותו כיסוי ראש אך עם גוף רפוי ומזדקן. תמונת האישה וכפילתה על רקע חלל ריק, חסר תוכן שמרחפים בו 11 כפילים של תינוק בן שבועות ספורים. התינוקות נראים אנושיים ומלאכיים שניים מהם מרחפים בחלל המקיף את הודיה ומזכירים את דמויות המלאכים-תינוקות מתקופת הרנסאנס. נישאים על ידי גדולה שאינה קשורה לגוף, יד הנראת כמוסרת אותם כמתנה או אולי כיד התומכת בהם מבטנם. לכל תינוק יש מספר והמספר מזהה בשם. כך שמתחת לתמונה נמסרת רשימת השמות של תינוקות זהים, כל השמות מכילים את שם האל ובחברה הישראלית אלה שמות המזוהים עם החברה הדתית הלאומית: מתניה, בת אל, מוריה, ישועה וכן הלאה. ראוכלר נוקטת שוב בדרך של מפגש מושגים סותרים. היא משתמשת בשיטת המיון והזיהוי האופיינית לספרות עזר מקצועית, להכרות עם מכשירים אלקטרוניים חדשים כדי לזהות בשמותיהם "תינוקות זהים וחדשים". ניכור טכנולוגי ואינטימיות משפחתית מזעזעים את מבטו של הצופה.

כמו בגלריה הגדולה של דמויות נשים של ראוכלר גם דמות זאת, מאופיינת כציור מתוך התבוננות במודל, בהבדל מציורים קודמים של העולות החדשות או של המשפחה האתיופית, העדות של ראוכלר, אינה דוקומנטרית, המודל אינה אישה-אם דתית או חרדית אלא, נערה מבוימת המייצגת את התופעה. תופעה בה נשים צעירות נישאות בגיל צעיר מאד ויולדות ילד אחר ילד כחלק מהנורמה והלחץ החברתי המופעל עליהן, ללדת וללדת ולהרבות בילדים תוך איום על זהותן האישית הטרומ-אימהית, תוך הזדקנות ובלויה מוקדמת של גופן. הן חלק מחברה המעבירה מסר בו המימוש העצמי של האישה הוא דרך ילדיה והיא אינה, אלא כלי עבורם.

ראוכלר מתרכזת ומעמידה במרכז את האישה רגע לפני שתאבד את יופיה וזהותה. הודיה, הנערה היפה שמבטה פונה אל נקודה בחלל, מבט תמים ובהיר, אישה צעירה שהיא ביטוי לפוטנציאל של חיים ואפשרויות המבטאת את אובדן הבחירה של האישה הצעירה בחברה הדתית או החרדית. את האמהות לריבוי כאופציה לאנונימיות של הנפש.

לסיכום, בסדרת הציורים בהן ראוכלר מציירת דמויות נשים בסגנון ריאליסטי רווי ועשיר על רקע חלל נטול הקשר (מלבד הרקע בו נכתב טכסט באמהרית) של סדרת העבודות העוסקת במשפחה אתיופית נשית ולצידה *הודיה*, הנערה הלבנה כחולת העיניים ואחד עשר תינוקות מרחפים, ראוכלר מעמיקה את

ההתבוננות והתובנה בעולמן של נשים ומאירה ומעוררת את הגבול שבין יכולת הבחירה של נשים על רקע חברה שפועלים בה כוחות המונעים או מצמצמים את יכולת הביטוי שלהן לבין הביוגרפיה הפוטנציאלית שלהן. בין המימוש לבין ההחמצה.

ראוכר אישה המממשת את יכולותיה מתבוננת ושותפה מזדהה עם עולמן של נשים בשולי החברה ומקרבת אותן ואת המודעות לנוכחותן למרכז הבמה והשיח דרך אומנות מרשימה.

חווה פנחס-כהן